

פרשת ראה

מבטא האותיות הכפולות

אבני היסוד בלשון הקודש הם האותיות, כל אות שונה מחברתה באופן הגייתה. ישנן אותיות שמבטאן המדויק נשכח מאתנו באורך הגלות.

לדוגמא השין השמאלית במקור נוטה במבטאה לשין הימנית ואינה דומה ממש לסמך כפי שנהוג לבטאה היום,³⁴⁴ ותעיד על כך צורתה, וגם שאם נתבונן בפרקי התהלים המסודרים ע"פ האלף בית (כגון מזמור קי"א, קי"ט) נמצא שדוד המלך סדר את השין השמאלית לאחר האות ריש ולא לאחר האות נו.³⁴⁵

בתקופת בית שני נטשטש ההבדל בין השין הימנית לשמאלית, לכן החלו לכתוב סמך במקום שין שמאלית במשנה ובגמרא. וגם בתקופת הגאונים מוצאים אנחנו שמחליפים שין שמאלית בסמך כמו בפיוט "אל-אדון" שאומרים בשחרית של שבת, ששם "שמחים בצאתם" מסודר לאחר האות נו. במקום האות סמך.

כמובן שיש הבדל במשמעות בין השלושה. לדוגמא: "תסכרו" – לסגור את סכר הנהר, "תשכרו" – לשון שכירות של פועלים או בית. "תשכרו" – מלשון יין ושיכר, וברור ש"תזכרו" הוא עניין אחר לגמרי, מעניין של זכירה.

ובפיטום הקטורת "הקושט" כתוב בסידורים מהדור הקודם בשין ימנית, ויש האומרים שצריך להיות בשין שמאלית ולפי הרש"ש יוצא שיש לומר בסמך.³⁴⁶

לאותיות הכפולות בגי'ד כפר"ת יש הבדל בין מבטא האות הרפויה לדגושה (הכוונה לדגש קל) שלא כמו שאר האותיות (המקבלות דגש כבד - חיזוק) שההבדל בין הדגש הכבד לרפה הוא רק בחיזוק או בחוסר חיזוק של אותו המבטא.

גם באות ריש יש הבדל בין מבטא הדגוש למבטא הרפוי אלא שגם הוא נטשטש בזמן קדמון³⁴⁷ ונשאר לנו רק מבטא אחד של

³⁴⁴ מ"מ זו נשרקת בחוזק וזו נשרקת בחולשה [לשון הרווח].

³⁴⁵ ובזה יובן מדוע יש פסק בפסוק "נחש | שרף ועקרב" (ח,טו) וזאת כדי שלא תבלע אחת מן השינון אע"פ שאת ימנית והשניה שמאלית (עיי' במעדני תורה, אור-תורה אב תשס"ו סימן קכ"ז).

³⁴⁶ ועיי' באור-תורה תשנ"ט סימן ק"ח מאמר מהרב עזריאל מנצור, ראש ישיבת המקובלים "שובי נפש" שהאריך לקיים הגרסא עם שין ימנית לפי הפשט וגם לפי המקובלים, וע"פ זה חזר בו הרב יוסף חיים מזרחי בסידורו המדויק "עוד יוסף חי" וכתבו בשין ימנית.

³⁴⁷ רס"ג בפירושו על ספר יצירה מזכיר שבני בבל (בזמנו) מבדילים בין ריש דגושה לרפויה. ובשו"ת רב-

האות ריש (י"א שהמבטא הדגוש נשאר לנו וי"א שהרפוי נשאר). לכן הפסיקו למנות את האות ריש בין הכפולים.³⁴⁸ מכ"מ כשיבוא דגש כבד באות ריש כמו "הַרְעִימָהּ" (תפילת חנה, שמואל א א,ו), "לֹא כָרַת שָׁרָךְ"³⁴⁹ (יחזקאל טז,ד), יש לאמרם בחיזוק שדגש כבד לא משנה את מבטא האות אלא מחזק אותו.³⁵⁰ כפי שכתבנו לעיל. יש שאין נמנעים מלחזק את הריש שלאחר תנועה קטנה לא מוטעמת שמקבלת דגש כדין כגון "שְׂרָצִית והנחלת לאבותינו" בברכת מעין שלוש. השיבושים בגימל רפה, דלת רפה, תיו רפה, חית, הא וכדומה הינם שיבושים חדשים, ומכיוון שנשתמרו במקצת עדות, מוטלת עלינו חובה ללמוד לבטא אותם כהוגן וע"כ נרחיב את הדיבור בפרשה הבאה בעה"י.

פעלים ח"ב חאו"ח סימן כ"ה כתב שבימי חכמי התלמוד היו בקיאים במבטא הריש הרך והחזק, ושאי"ז אבד זה השינוי בין דגש לרפה לכן ספרי המדקדקים הראשונים לא זכרו אלא בגד כפת ולא מנו אות ריש עמהם כי נשכח משפט אות הריש בימיהם.

³⁴⁸ לאות ריש תכונה נוספת שעפ"ר אינה מקבלת דגש כבד לכן לפעמים מונים אותה עם אותיות הגרון שאינם מקבלים דגש אע"פ שהיא שייכת לאותיות השיניים, וצריכה להיות מבוטאת בהתאם.

³⁴⁹ הקמצים הם חטופים שבאים לפני דגש כבד ללא טעם או מעמיד ביניהם.

³⁵⁰ יש הבדל מהותי בין הדגש הקל שמשנה את המבטא, לבין הדגש הכבד שמכפיל ומחזק את האות. והיה לנו יותר קל אם היו מסומנים בסימנים שונים כפי שיש עושים בדפוסים חדשים.

ונמסר לנו במסורת ממרע"ה שדגש כבד (שהוא מחזק ומכפיל) באותיות בגי'ד כפ"ת מחייב את המבטא הדגוש. בלשון הערבית למשל יש דגש (חיזוק והכפלה) של המבטא הרפוי למשל במילה המוכרת לנו لَه (לפה).